

3. ISTORIE ȘI FAMILIE

IMPLICAREA FAMILIEI ÎN DIPLOMAȚIE LA MIHAI VITEAZUL: PRACTICA TRIMITERII FAMILIEI PROPRII CA OSTATICĂ LA PARTENERII POLITICI

RADU MÂRZA

În cei peste 150 de ani de preocupări sistematice în istoriografia românească consacrate lui Mihai Viteazul și epocii sale, s-a insistat pe o problematică nu foarte vastă (mai ales viață politică internă, diplomație sau relații externe), rămânând descoperite multe alte aspecte, în ciuda generozității unui material documentar abundent, edit în cea mai mare parte, dar insuficient explorat. Avem în vedere în acest sens, printre altele, problematica legată de viața de familie în preajma domnitorului Țării Românești. În studiul de față ne propunem să investigăm nu viața de familie a lui Mihai Viteazul în totalitate, căci ar fi un subiect de mari dimensiuni, ci un aspect foarte restrâns: implicațiile politicii lui Mihai Viteazul asupra familiei sale și, mai exact, condițiile politice în care Mihai Viteazul a fost nevoit să-și ofere familia ca garanție a bunăvoinței sau mai degrabă supunerii față de un factor politic sau altul.

Istoriografia problemei

Subiectul de față n-a prezentat un prea mare interes până în prezent, dovadă fiind modesta producție istoriografică dedicată lui. Există un singur studiu solid și cu caracter de sinteză, acela a lui Ștefan Andreescu, *Familia lui Mihai Viteazul*, publicat în volumul omagial dedicat lui Mihai Viteazul din 1975¹. Alături îi putem situa capitolul pe care C. Gane l-a consacrat aceluiași subiect, în lucrarea *Trecute vieți de doamne și domnite*², cu rezerva însă că, în ciuda unei documentații serioase, lucrarea lui C. Gane nu are un caracter științific, ci unul de popularizare, multe dintre afirmațiile sale ținând de livresc, iar nu de istorie. La aceste două lucrări se adaugă cartea lui Damian Todîța, *Pătrașcu cel Tânăr, fiul lui Mihai Viteazul*³, o cercetare în care găsim numeroase sugestii, dar care este supusă liniei de interpretare a anilor '80⁴ și care conține multe afirmații forțate. În afară de lucrările prezentate mai sus, trebuie semnalate cele mai vechi ale lui Grigore Tocilescu⁵ și I.C. Filitti⁶, depășite însă în plan istoriografic. Au fost de mare folos paginile dedicate, în cărți sau articole, politicii externe a lui Mihai Viteazul de către Ilie Corfuz, Nicolae Iorga, Ion I. Nistor, Petre P. Panaitescu, Constantin Rezachevici, alături de care se situează, decisiv, izvoarele de epocă, fie că este vorba de cronică sau de corespondența diplomatică. În ceea ce privește pe aceasta din urmă, ea trebuie judecată prin prisma celor care au redactat-o, acordând o atenție particulară subiectivității mesajului ei.

Cercetând familia lui Mihai Viteazul, avem în vedere pe membrii ei cei mai apropiați voievodului: părinții, soția și copiii lui⁷. Dintre părinți o cunoaștem cu siguranță pe mama sa, întâlnită în documente ca Teodora și călugărită cândva între 1597 și 1602 la mănăstirea Cozia sub numele de Theofana. Tatăl lui Mihai Viteazul rămâne incert⁸, istoriografia sugerează numele domnitorului Pătrașcu cel Bun, dar el era de mult mort în perioada care ne interesează în acest studiu. Soția lui Mihai Viteazul a fost Stanca, născută la mijlocul secolului XVI și moartă la 1603, iar copiii lor s-au numit Nicolae Pătrașcu (aprox. 1584-1627) și Florica (aprox. 1585-

¹ În vol. *Mihai Viteazul*. Culegere de studii. Redactori coordonatori: Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici. Ed. Academiei, București, 1975, p. 225-241.

² Vol. I, ediția II, Ed. ziarului "Universul", București, 1934, p. 141-158.

³ Ed. Albatros, București, 1982, 133 p.

⁴ Vezi chiar și titlul, care impune din start "continuitatea" dintre Pătrașcu cel Bun, Mihai Viteazul și Nicolae Pătrașcu.

⁵ *Familia lui Michaiu Vodă Viteazulu. Analysa critică*, Typographia Antoniu Mănescu, București, 1874, 20 p. și *Domna Stanca, socia lui Mihaiu Viteazul. Studiu istoric. 1560 - 1604*, București, 1877, 55 p.

⁶ *Mama și soția lui Mihai Viteazul*, Scrisul Românesc, Craiova, 1934, 32 p.

⁷ Vezi trecerea în revistă la Șt. Andreescu, *op.cit.*

⁸ Vezi disputa istoriografică din anii '30 între N. Iorga și P.P. Panaitescu: N. Iorga, I. În *jurul lui Mihai Viteazul*, în *AARMSI*, s. III, t. XVIII, p. 153-172 (mai departe, prescurtat: *A.A.R.M.S.I.*) și P.P. Panaitescu, *În jurul lui Mihai Viteazul*. Răspuns d-lui N. Iorga, în *Revista Istorică Română*, VII, fasc. I-II, 1936, p. 1-31. Vezi de asemenea monografiile pe care cei doi istorici le-au dedicat lui Mihai Viteazul.

1628 sau 1629). Menționăm că Mihai Viteazul a mai avut un copil din flori cu Tudora din Târgșor, pe Marula (aprox. 1599-1647), care însă nu este menționată în documente în timpul vieții tatălui ei.

Este știut faptul că, pe parcursul unei domnii de opt ani, Mihai Viteazul s-a mișcat cu o mare ușurință pe valurile atât de nesigure ale diplomației. Trebuie subliniat faptul că a fost contemporan cu un mare moment de criză în relațiile dintre Habsburgi și Otomani, "lungul" război turcesc de 15 ani, care a complicat în mod spectaculos echilibrul politic regional. Mihai Viteazul fiind adesea pus în situația de a lupta, atât pe plan diplomatic cât și militar, pe cel puțin două fronturi. Această complexitate de jocuri diplomatice l-au obligat la o politică elastică, în care a trebuit să investească totul, inclusiv familia, iar în final chiar și viața.

Obligația de a trimite ostatic un membru al familiei (mai ales moștenitorul!) sau familia în întregime nu este o noutate în istorie, chiar și în cea românească ea fiind binecunoscută. Cazul familiei lui Mihai Viteazul este însă aparte prin faptul că avem la dispoziție o documentație foarte bogată, care permite o cercetare de adâncime a subiectului. Pentru claritatea demersului, vom urmări subiectul în discuție în funcție de partenerii diplomați ai lui Mihai Viteazul: Transilvania lui Sigismund Báthory (și a Stărilor!), Imperiul Otoman, Polonia cancelarului Zamoyski și Imperiul Habsburgic al împăratului Rudolf al II-lea. O parte consistentă a studiului nostru este dedicată trimerii membrilor familiei ca ostatici în Transilvania după ce Mihai Viteazul a pierdut controlul asupra acesteia, în urma bătăliei de la Mirăslău (18 septembrie 1600), în favoarea generalului imperial Basta și a Stărilor ardeleni. Deși privește la fel de mult relațiile cu Transilvania ca și cele cu Habsburgii, vom urmări acest aspect în mod separat, după ce vom fi atins informațiile documentare care preced toamna anului 1600.

Relațiile cu Transilvania

Un an după ce Mihai Viteazul ocupa tronul Țării Românești, în toamna anului 1594 avea loc revolta antiotomană de la București, strâns legată de reorientarea procreștină a principelui Transilvaniei care, în timp, va dezvolta pretenții de rege "dacic" și campion al Cruciadei și se va strădui să controleze politica externă a statelor românești vecine⁹. De aceea nu trebuie să surprindă că, în cadrul politicii sale de intermediere a relațiilor Țării Românești cu Apusul, în speță cu Habsburgii, el căuta să se asigure de obediența vasalului său, cu care a și semnat cunoscutul tratat de la Alba Iulia (20 mai 1595). În acest sens, unul dintre mijloacele cele mai sigure de îndepărtare a pericolului de "indisciplină" din partea lui Mihai Viteazul era cererea de ostatici.

În ciuda caracterului conspirativ pe care trebuia să-l aibă ridicarea antiotomană a Țării Românești, în cursul lunii octombrie 1594 la Roma și Praga se știa deja că voievodul muntean era atras în proiectele "cruciate" ale principelui Transilvaniei și că este dispus să-și trimită soția și copiii ca ostatici în Transilvania ca dovadă a bunelor sale intenții¹⁰. Era un simplu zvon, lansat dinspre Transilvania, de unde Apusul era asigurat că Țara Românească este sub control, deși domnitorul nu ar fi de încredere. Mihai Viteazul ar fi fost obligat la orientarea procreștină de boierii săi filoardeleni tocmai prin trimiterea ca ostatici a familiei în Transilvania. Câteva zile mai târziu, la Praga se știa că principele ardelean ar fi primit ca ostatici pe soția și fiul domnitorului¹¹, din nou pentru a se asigura de credința acestuia în vederea insurecției dar, ținând cont că suntem în fața unei știri trimisă dinspre Transilvania, este mare pericolul ca ea să fie deformată și să fie vorba de fapt de trimiterea familiei în Transilvania chiar la dorința lui Mihai Viteazul, pentru a-i asigura securitatea în zilele ridicării antiotomane.

Campania otomană în Țara Românească, din vara anului 1595, soldată cu lupta de la Călugăreni și ocuparea temporară a țării l-a determinat pe domnitor să-și trimită și de această dată familia în siguranță, în Transilvania, la Sibiu ("...trimite muierea, copiii cu tot ce avea mai scump la Sibiu")¹². Gr. Tocilescu consideră că familia s-a întors în Țara Românească în luna decembrie a aceluiași an¹³, fără a cita vreo sursă. Există însă un raport florentin care contrazice afirmația lui Gr. Tocilescu, ba chiar aduce o serie de completări interesante¹⁴: aflând că Mihai Viteazul a primit un ceauș turcesc pe care l-a tratat bine, arhiducesa Maria Christierna de Habsburg, soția principelui Transilvaniei¹⁵ "a

⁹ Din perspectiva acestei "confederații dacice" antiotomane, nu trebuie uitat domnitorul Moldovei, Aron Tiranul, care s-a situat însă pe un plan secund, lipsindu-i personalitatea lui Sigismund Báthory sau a lui Mihai Viteazul.

¹⁰ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. III-2. Publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii Publice, București, p. 395 (mai departe, prescurtat: Hurmuzaki, *Documente*): instrucțiuni papale către episcopul Visconti de Cervia, Roma, 3 oct. 1594. Vezi și N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, ediție îngrijită de N. Gheran și V. Iova, Ed. Militară, București, 1968, p. 131.

¹¹ Andrei Veress, *Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. IV, Cartea Românească, București, p. 142 (mai departe, prescurtat: A. Veress, *Documente*): Francesco Lenzone către marele duce de Toscana, Praga, 25 oct. 1594.

¹² Balhasar Walter, *Cronica* (ediție de Dan Simonescu), în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, III, 1959, p. 77.

¹³ Gr. Tocilescu, *Donna Stanca...*, p. 28-29.

¹⁴ A. Veress, *Documente*, V, p. 17: raportul lui Cosimo Capponi către secretarul Belisario Vinta, Alba Iulia, 2 mart. 1596. Vezi opiniile lui C. Gane, *op. cit.*, p. 147, care afirmă eronat că, după Călugăreni, Mihai Viteazul și întreaga sa familie s-au refugiat la Alba Iulia.

¹⁵ Mariajul lor este un alt subiect care ar merita atenția istoricilor, date fiind unele amănunte picante care abundă în documentele de

considerat prudent, ne spune raportul florentin, să-i rețină pe soția voievodului și pe fiul lor”, scuzându-se că așteaptă întoarcerea soțului (care participa la campania antiotomană din Țara Românească!), pentru a-și îndeplini mai bine obligațiile de gazdă. Aflăm astfel că, nu mult timp după lovitură dată Înaltei Porți prin alungarea din Țara Românească și luptele de la Giurgiu, Mihai Viteazul era obligat să reia legăturile cu turcii, care rămăneau în continuare un pericol care trebuia prevenit pe cale diplomatică. Deși contravine imaginii unui Mihai Viteazul eroic și intransigent față de turci, această informație pare reală, căci nu ar fi prima dată când el joacă pe două fronturi¹⁶. Ne interesează însă faptul că trimiterea în refugiu la Sibiu a familiei se transformă în cele din urmă în prizonierat sau, nuanțând, în “domiciliu obligatoriu” pe o perioadă mai lungă (din august - septembrie 1595 până în ianuarie - februarie 1596).

Referitor la domnia lui Sigismund Báthory, nu avem alte informații care să ateste implicarea familiei domnitorului muntean în activitatea diplomatică a acestuia. În ceea ce-l privește pe urmașul său la tronul ardelean, cardinalul Andrei Báthory, știm că, în contextul efortului de a-l convinge că nu pregătește nimic contra Transilvaniei¹⁷, Mihai Viteazul face ample declarații de fidelitate și se arată dispus să-și trimită familia la Alba Iulia¹⁸. În acest context trebuie să plasăm și informațiile publicate de Andrei Veress, fără a prezenta surse doveditoare, că Nicolae Pătrașcu, fiul și moștenitorul politic al lui Mihai Viteazul, ar fi studiat la colegiul iezuit de la Cluj¹⁹. Alte surse ne spun că Mihai Viteazul ar fi rugat pe principele - cardinal să înlesnească primirea fiului său la același colegiu ardelean²⁰.

Relațiile cu Înalta Poartă

În urma campaniei nereușite din 1595 turcii, luând în considerare “scrisorile de umilință” trimise de Mihai Viteazul și totodată epuizarea resurselor lor la Dunărea de Jos, păreau dispuși la conciliere, iar ca garanție intenționau să ceară ostatic pe Nicolae Pătrașcu²¹, după ce chiar Mihai Viteazul făcuse această ofertă în “scrisorile de umilință” mai sus menționate; aceasta confirmă concluziile noastre de mai sus, referitoare la politica “preventivă” a domnitorului Țării Românești față de turci.

Un alt moment semnificativ este primăvara anului 1598 când, în timpul unor relații pașnice cu Mihai Viteazul (anul 1597 fusese un an al negocierilor, fără operațiuni militare semnificative), la Constantinopol ajung zvonuri, întemeiate de altfel, referitoare la negocierile domnitorului Țării Românești cu Habsburgii, în vederea intrării sub suzeranitate imperială²². Dar, deși Țara Românească își plătea în cursul lunii mai 1598 tributul de 6.000 galbeni datorat Înaltei Porți, aceasta marcând voința lui Mihai Viteazul de păstrare, cel puțin temporar, a bunelor relații cu turcii²³, scrisorile turcești destinate domnitorului cereau imperativ, ca o confirmare a bunelor sale intenții, să repare fortificațiile Giurgiului și Rusciucului, să intre cu oaste în Transilvania (adică să infirme zvonurile!) și mai ales să-și trimită soția și fiul la Constantinopol²⁴. Într-o altă scrisoare, lui Mihai Viteazul i se promitea că, în schimbul trimiterii fiului său la Constantinopol, va fi confirmat în scaunul Țării Românești, cu drept de succesiune²⁵.

În cursul campaniei din luna octombrie 1599 pentru cucerirea Transilvaniei, cândva între lupta de la Șelimbăr și intrarea în Alba Iulia, Mihai Viteazul trebuie să fi scris turcilor o nouă “scrisoare de umilință”, în care confirma fidelitatea față de sultan și-l asigura că a cucerit Transilvania pentru el; ca argument suprem, el se obliga, din nou, să-și trimită ostatici la Constantinopol fiul și soția și o parte din haraci²⁶.

În cel mai critic moment din cariera lui Mihai Viteazul, după înfrângerea de la Mirăslău (18 octombrie 1600), el pierde totul: cele trei țări stăpânite, familia și tezaurul. La scurt timp după detașamentele moldo - polone, în Țara

epocă.

¹⁶ Vezi, spre exemplu, primirea delegațiilor turcești de către Mihai Viteazul la Alba Iulia și Brașov, în Transilvania pe care declara că a cucerit-o pentru împăratul Rudolf al II-lea (1600) și controversatele “scrisori turcești” pe care acesta le-ar fi trimis turcilor chiar de la Praga (începutul anului 1601).

¹⁷ Deși noi știm că paralel cu efortul de a-l convinge de bunele sale intenții, Mihai Viteazul pregătea atacarea Transilvaniei.

¹⁸ Cf. Johann Christian Engel, în *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, III. Editat de D.G.A.S. și B.C.S. Ed. Academiei, București, p. 68 (mai departe, prescurtat: *MVCE*). Astăzi este binecunoscut faptul că prin declarațiile sale domnitorului nu urmăreau decât să tragă de timp.

¹⁹ A. Veress, *Documente*, VII, p. IX; N. Iorga, *op.cit.*, p. 275, n. 5. Vezi și D. Todîța, *op.cit.*, p. 23-24.

²⁰ *Ibidem*, p. 35.

²¹ Aurel Decei, *Violenta dispută asupra lui Mihai Viteazul și a Țării Românești între Hogeia Sadeddin și muftiul Bostanzade, la 6 aprilie 1596*, în *Apulum*, XIII, 1975, p. 299-313.

²² Aceste negocieri s-au concretizat prin semnarea la 9 iunie 1598 a tratatului de la Târgoviște între Mihai Viteazul și comisarii imperiali.

²³ Ion Sârbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, domnul Țării Românești*. Ediție îngrijită de Damaschin Mioc, Ed. Facla, Timișoara, 1976, p. 384.

²⁴ Radu Constantinescu, *Lupta pentru unitate națională. Documente externe*, vol. I. București, 1981, p. 58: sultanul Mehmed III către Mihai Viteazul, Constantinopol, 17-26 mai 1598.

²⁵ *Ibidem*, p. 62: Ahmed Pașa către domnitorul muntean, Vidin, 26-27 mai 1598.

²⁶ *Cronici turcești privind Țările Române. Extrase*. Vol. I. Sec. XV - mijlocul sec. XVI. Volum întocmit de Mihail Guboglu și Mustafa Mehmet. Ed. Academiei, București, 1966, p. 397-398: cronica lui Mustafa Selaniki.

Românească pătrundeau și turcii, cu un propriu pretendent domnesc; totuși îi propun lui Mihai Viteazul, este de bănuit cu câtă seriozitate, ca în schimbul trimerii lui Nicolae Pătrașcu la curtea sultanului acesta să accepte încheierea unui tratat²⁷.

La sfârșitul exilului în teritoriile imperiale, în primăvara anului 1601, Mihai Viteazul a redactat "scrisorile turcești"²⁸, despre care cronicarul Szamosközy credea c-au fost "pricina cea mare a morții lui Mihai vodă"²⁹. În acel moment, acesta avea bune perspective să restabilească controlul asupra Transilvaniei: scria turcilor ca să se asigure de nonintervenția lor în această provincie, pe care promitea să o readucă, alături de Țara Românească, sub stăpânire otomană. Ca dovadă, Mihai Viteazul propunea din nou trimiterea fiului său la Constantinopol, dar de această dată turcii ar fi trebuit "să-l ceară de la ardeleni (...) căci e ținut închis la Făgăraș"³⁰, unde era prizonierul lui Sigismund Báthory, alături de mama și sora sa. În legătură cu acest episod, la care vom reveni mai jos, menționăm că turcii revendicau în martie 1601 de la ardeleni pe Nicolae Pătrașcu³¹, dar ardelenii au refuzat, spunând că la venirea din teritoriile imperiale a fostului domnitor muntean "vor să-ți câștige pacea prin Pătrașcu-vodă"³². Un raport venețian din decembrie 1601 relatează despre încă o cerere otomană, adresată lui Sigismund Báthory, de "eliberare" a fiului și fiicei lui Mihai Viteazul, cerere la care s-ar fi opus mama lor, doamna Stanca ("che la moglie sia fatta tagliar in pezzi")³³.

Relațiile cu Polonia

Referitor la Polonia, avem o singură mențiune că Mihai Viteazul și-ar fi oferit fiul ca ostatic. Episodul se situează în primăvara anului 1600, când polonezii își simțeau amenințat controlul asupra Moldovei, pe care Mihai Viteazul intenționa s-o atace (ceea ce a și făcut la mijlocul lunii mai). Documentul de care dispunem în acest sens este scrisoarea trimisă de regele Poloniei lui Mihai Viteazul, pentru a-l atenționa că țara sa va reacționa militar dacă Moldova va fi atacată. De asemenea, regele refuză propunerea domnitorului muntean de a-i trimite pe fiul său ostatic³⁴. Aceasta înseamnă că Mihai Viteazul procedase cu Polonia la fel ca și cu Andrei Báthory înainte de atacarea Transilvaniei, adică cu scrisori în care își declara bunele sale intenții și în care propunea să-l trimită pe Nicolae Pătrașcu la curtea regelui polon. Se dovedește astfel încă o dată caracterul pur speculativ al promisiunilor lui Mihai Viteazul, care nu dorea decât să abată atenția "partenerilor" diplomatici de la intențiile sale reale.

În legătură cu implicarea de către Mihai Viteazul a familiei sale în relațiile cu Polonia, putem menționa "proiectele" sale matrimoniale despre care se aflase la scurt timp după cucerirea Transilvaniei. Le cunoștea și rotmistrul polon Walawski, mercenar în armata lui Mihai Viteazul, care scria unchiului său Taranowski că Mihai "și-ar da bucuros fiica în Polonia după un om de frunte, unde și-ar însura de asemenea cu plăcere și fiul"³⁵. Trimiterea într-adevăr a fiului sau fiicei în Polonia în vederea căsătoriei ar fi însemnat voința reală a lui Mihai Viteazul de a avea relații bune cu Polonia căci, în ultimă instanță, și căsătoria era o formă de garanție, asemeni trimerii de ostatici! Anticipând politica ulterioară a lui Mihai Viteazul față de Polonia și Moldova, s-ar putea afirma că și aceste proiecte matrimoniale aveau un scop pur declarativ. Dar acest lucru este imposibil de stabilit cu siguranță, întrucât nu avem dovezi care să ateste atitudinea reală a voievodului muntean, devenit și principe al Transilvaniei, față de Polonia.

Relațiile cu Habsburgii

Referitor la relațiile lui Mihai Viteazul cu Habsburgii pe parcursul anilor, există patru momente când se fac referiri la trimiterea ca garanție a familiei domnitorului.

În perioada când se desfășurau negocierile care au precedat tratatul de la Târgoviște (9 iunie 1598), Imperialii continuau să aibă unele îndoieli în privința lui Mihai Viteazul, îndoieli sugerate dinspre mediile politice ardeleni sau

²⁷ Hurmuzaki, *Documente*, IV-2, p. 30: raport venețian, 1 nov. 1600. Vezi și N. Iorga, *op.cit.*, p. 376-377, n. 62.

²⁸ R. Constantinescu, *op.cit.*, p. 110-111, 226-227: Mihai Viteazul către marele vizir Ibrahim, Koéice, 14-23 dec. 1600 sau august 1601.

²⁹ Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközi și însemnările lui privitoare la Români. 1566-1608*, Institutul de Arte Grafice "Ardealul", Cluj, 1928, p. 149-150. Vezi și Hurmuzaki, *Documente*, IV-1, p. 255, 257-258 (corespondența lui Basta referitoare la "scrisorile turcești" ale voievodului), 278 (scrisoarea acestuia către Ibrahim Pașa).

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Este greu de explicat acest lucru, căci în acel moment Mihai Viteazul nu mai era un factor politic semnificativ care să trebuiască controlat prin ostatici.

³² Hurmuzaki, *Documente*, IV-1, p. 244-246: Bartholomeus Somogy către Mihai Viteazul, "ex castello Belenies", 23 mart. 1601.

³³ A. Veress, *Documente*, VI, p. 482.

³⁴ Ilie Corfus, *Corespondență inedită asupra relațiilor între Mihai Viteazul și Polonia*. Culeasă din arhivele din Varșovia. Tiparul "Glasul Bucovinei", Cernăuți, 1935, p. 9, 34-35. Vezi și P.P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Fundația Regele Carol I, București, 1936, p. 104-105. Pentru ansamblul acestor relații diplomatice, vezi excelenta sinteză a lui I. Corfus, *Mihai Viteazul și Polonia*. Cu documente inedite în anexe. Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1937, 398 p.

³⁵ A. Veress, *Documente*, V, p. 337: din Alba Iulia, 14 dec. 1599. Vezi și I. Corfus, *op.cit.*, p. 53.

chiar de comportamentul domnitorului muntean, cunoscute fiind încercările acestuia de a menține bunele relații cu otomanii (pe parcursul anilor 1596-1598), ceea ce părea suspect Habsburgilor. De aceea se transmiteau la Praga sugestii de a fi cerut ca ostatic fiul lui Mihai Viteazul și ca acesta să fie obligat să accepte în preajma sa "oaste ungurească" (imperială, n.n.)³⁶. Aceasta pentru ca, amenințat de turci, el să nu fie tentat să treacă de partea lor sau să-și părăsească țara, după cum spunea chiar el.

După ce Mihai Viteazul cucerește Transilvania, Habsburgii încep să se îndoiască din nou în privința sa, având în vedere unele acțiuni care sugerau că domnitorul muntean cucerise Transilvania nu atât pentru împărat, după cum declara, ci pentru sine³⁷. Acestor îndoieli încearcă Mihai Viteazul să le răspundă prin soliile trimise la Praga, în care asigura pe împărat de fidelitatea sa și, ca întotdeauna, se arăta gata să-și trimită "în Ungheria moglie et figliuoli in poter di Sua Maesta"³⁸.

În primăvara anului următor, 1600, îndoielile habsburgice în privința lui Mihai Viteazul se mențin sau chiar sporesc. De data aceasta, din rândul lor venea propunerea ca Nicolae Pătrașcu "să fie trimis pentru un timp la Curtea Imperială"³⁹. Mihai Viteazul reacționa foarte enigmatic la această propunere, întrebând retoric "cine va rămâne în Țara Românească dacă fiul meu va pleca de-acolo". Iată că, atunci când nu-i convenea, el nu mai era dispus să-și trimită fiul ostatic la Habsburgi.

O a patra propunere de trimitere a familiei domnului muntean la Imperiali a avut loc în primăvara anului 1601, în contextul prezenței lui Mihai Viteazul la Praga. Paradoxal, aceste discuții aveau loc la scurt timp după ce în februarie familia sa, ostatică în Transilvania, trecea de sub tutela generalului imperial Basta sub cea a Stărilor ardelenene. Însuși Mihai Viteazul cerea ca familia sa să fie eliberată din mâinile ardelenilor și dusă în siguranță în teritoriile imperiale⁴⁰. "Avissi" din Praga vorbesc clar despre trimitere de ostatici ("für ein Geissel")⁴¹. Aceștia urmau să meargă la Praga sau, conform unei alte surse, la Curte trebuia să plece Nicolae Pătrașcu, care va fi tratat acolo ca persoană oficială, iar doamna Stanca să primească un domeniu în Silezia.

Privind în ansamblu problematica trimiterii de ostatici la partenerii de relații diplomatice, constatăm că Mihai Viteazul a reușit să evite acest sacrificiu care, odată făcut, i-ar fi modificat semnificativ politica externă. În relațiile cu Transilvania principilor Sigismund și Andrei Báthory, cu Înalta Poartă, cu Polonia și, până în toamna anului 1600, cu Habsburgii, Mihai Viteazul a inclus frecvent *propunerea* de trimitere ca gaj a familiei sale, fără a fi aplicat-o vreodată. De asemenea, partenerii lui Mihai Viteazul în politica externă n-au reușit niciodată, cu o singură excepție la care ne vom referi mai jos, să-l oblige să-și trimită familia în prizonierat ca garanție a supunerii sale.

Familia lui Mihai Viteazul în Transilvania, ostatică a generalului Basta și a Stărilor ardelenene (1600 - 1602)

Spre sfârșitul carierei sale politice, Mihai Viteazul a fost pus în această situație. Este vorba de perioada de după lupta de la Mirăslău (18 septembrie 1600), când domnitorul muntean a fost înfrânt de efemera coaliție formată de Stările ardelenene cu generalul imperial Basta, coaliție care a fost creată expres pentru a elimina pe Mihai Viteazul de pe scena politică ardeleană⁴².

De la Mirăslău, acesta a coborât pe valea Mureșului, ajungând în Țara Bârsei, unde era mai aproape de Țara Românească și de unde aștepta sosirea detașamentelor lui Nicolae Pătrașcu. El trimitea de la Codlea o solie condusă de Ioan Szelestey în tabăra învingătorilor, Basta și Ștefan Csáky (24 septembrie 1600), solie care oferea din partea lui Mihai Viteazul familia acestuia drept cheazășie (a câta oară în ultimii șapte ani?) a fidelității sale pe viitor⁴³. Era vorba de

³⁶ R. Constantinescu, *op.cit.*, p. 62, 199-200: comisarii imperiali către Rudolf al II-lea, Alba Iulia, 28 mai 1598.

³⁷ Sau pentru turci, după cum declara acestora.

³⁸ A. Veress, *Documente*, V, p. 318: Cesare Florio către ducele de Modena, Praga, 6 dec. 1599.

³⁹ Hurmuzaki, *Documente*, IV-1, p. 35: raportul comisarilor către împărat, Alba Iulia, 3 apr. 1600. Raportul menționează scrisoarea din 13 martie, în care Pezzen făcea această propunere.

⁴⁰ *MVCE*, I, p. 644, 646: memoriile lui Mihai Viteazul către ducele de Toscana, 3 febr. 1601, respectiv către împărat, 10 febr. 1601.

⁴¹ A. Veress, *Documente*, VI, p. 339, 348: Praga, 18 martie, 7 aprilie 1601.

⁴² Aceasta se vede și din faptul că, după înfrângerea lui Mihai Viteazul și alungarea lui în Țara Românească, de unde el s-a îndreptat spre Viena și Praga, vechile animozități între Basta și Stări au reapărut, determinând nașterea unei noi coaliții, la fel de efemeră, între generalul Basta și Mihai Viteazul.

⁴³ Pentru această problemă, vezi pe larg la C-tin Rezachevici, *Mihai Viteazul, Basta și cetatea Făgărașului - un "tratat" puțin cunoscut (3 octombrie 1600)*, în *Revista istorică*, IV, 5-6, 1993, p. 502-503. Vezi și P.P. Panaiteșcu, *Mihai Viteazul*, Fundația Regele Carol I, București, 1936, p. 231; Alexander Randa, *Pro Respublica Christiana. Die Walachei im "Langen" Türkenkrieg den katholischen Universalmonarchen (1593-1606)*, Societatea Academică din

Pătrașcu și, spune documentul, “de mama și soața lui”⁴⁴. A doua zi, 25 septembrie, Mihai Viteazul primea un răspuns arogant din partea lui Basta și a Stărilor, de acceptare ca familia să fie trimisă, împreună cu tezaurul domnitorului, în tabăra aliaților⁴⁵. Cu aceeași ocazie, învingătorii și propuneau ca reședință a familiei sale Sibiuul⁴⁶, dar domnitorul avea să refuze, spunând că “nu vreau ca familia mea să ajungă captivă la sași”⁴⁷. În schimb el cerea Făgărașul⁴⁸, dar avea să fie refuzat, pe motiv că acesta era domeniul principesei Maria Christierna⁴⁹.

În 3 octombrie, solia din partea lui Basta și a Stărilor, condusă de Sebastian Thököly, se prezenta la Mihai Viteazul cu clauzele care trebuiau definitivitate sub forma unui tratat, ce avea să fie semnat ulterior: Domnitorul muntean se obliga să trimită patru boieri chezași (ei sunt nominalizați: Stoica vistierul, banul Udrea, Preda Buzescu și Sava armașul), să se întoarcă de urgență în Țara Românească (adică să părăsească Transilvania) și să-și trimită în câteva zile familia și tezaurul. În cele din urmă, familia sa primea ca reședință cetatea din Gilău, “pe care o poate stăpâni ca și cum ar fi fost a lor”⁵⁰.

Într-o scrisoare, însuși Basta face câteva precizări care ne permit să înțelegem mai bine situația: Mihai Viteazul cerea pentru “la moglie et filii (deci nu doar pentru Nicolae Pătrașcu, ci și pentru sora acestuia, Florica!, n.n.) habitatione in queste parti”⁵¹. Această formulă ne lasă să înțelegem că Mihai Viteazul nu își trimitea familia în prizonierat, în detenție, ci într-un soi de “domiciliu obligatoriu”, care presupunea un regim mai puțin strict decât prizonieratul. În continuare, Basta arată că domnitorul cerea de fapt ca familia sa să fie lăsată să meargă să se închine împăratului Rudolf al II-lea. Anticipând, trebuie remarcat că ambele lucruri s-au realizat, dar mult mai târziu: regimul suportat la Gilău a fost destul de permisiv și, după eliberare, în 1603, Nicolae Pătrașcu s-a putut prezenta într-adevăr în fața împăratului, când însă era prea târziu pentru justificări, tatăl său fiind mort.

În epocă, tratativele care au precedat momentul “3 octombrie” au fost interpretate în diverse moduri, unele bazându-se pe zvonuri, altele conținând informații care ne pot fi utile. La 13 noiembrie, un raport papal din Praga ne spune că, înfrânt de poloni în Țara Românească, Mihai Viteazul a solicitat sprijinul lui Basta, cerându-i un loc de refugiu în Transilvania și oferindu-și familia drept ostatică⁵². Considerăm că cele două informații pe care le oferă documentul trebuiesc corelate căci, gândindu-ne la mai vechile cereri ale lui Mihai Viteazul către Curtea Imperială de a i se atribui un loc de refugiu în Transilvania sau Ungaria Superioară⁵³, putem considera trimiterea familiei sale în Transilvania ca o formă de refugiu (ca în anii 1594 și 1595-1596), refugiu care, în caz de nevoie, putea fi înțeles și ca prizonierat. La 27 noiembrie, același corespondent din Praga transmite zvonul (“s’întinde”), dezmințit câteva zile mai târziu, că Mihai Viteazul însuși s-a pus la dispoziția lui Basta, împreună cu întreaga sa familie⁵⁴. Aceste surse, care ne transmit informații preluate indirect și deci trebuie acceptate cu circumspecție sporită, sugerează că Mihai Viteazul privea spre Habsburgi ca spre niște aliați (de care îl lega încă tratatul de la Târgoviște), făcând parcă uitat episodul “Mirăslău”; de aceea el le cere ajutorul când Țara Românească era amenințată de către poloni și moldoveni, apoi și de către turci și prin trimiterea familiei în Transilvania încearcă să-și dovedească credința față de împărat⁵⁵.

“Tratatul” de la 3 octombrie 1600, niciodată semnat, este primul moment când Mihai Viteazul, aflat într-o situație într-adevăr disperată, este obligat să-și pună efectiv familia la dispoziția inamicului. Lipsit de armata care i se dezintegrase după lupta de la Mirăslău, obligat la “cumințenie” prin sechestrarea familiei (la care știm că Mihai Viteazul

Roma, München, 1964, p. 269-270. Pentru stadiul istoriografiei la sfârșitul secolului trecut, vezi Gr. Tocilescu, *op.cit.*, p. 43-46.

⁴⁴ *MVCE*, V, p. 313: prezentarea soliei la Basta, tabăra de lângă Sibiu, 16/24 sept. 1600. Această formulare a încurcat pe unii istorici, neștiindu-se la cine se referă documentul, la mama și soția lui Mihai Viteazul sau ale lui Nicolae Pătrașcu. Astfel, Gr. Tocilescu sugerează în *op.cit.*, p. 50-51 că Nicolae Pătrașcu ar fi fost însoțit de soția sa Anca; dar istoriografia mai recentă arată că este vorba de soția și mama lui Mihai Viteazul.

⁴⁵ *MVCE*, V, p. 318: Basta către Mihai Viteazul, Sibiu, 25 sept. 1600; C-tin Rezachevici, *op.cit.*, p. 503; Ion I. Nistor, *Domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania. 1 nov. 1599-19 aug. 1601*, în *A.A.R.M.S.I.*, s. III, t. XXVIII, p. 518-519.

⁴⁶ *MVCE*, V, p. 318: Basta către Mihai Viteazul, Sibiu, 25 sept. 1600.

⁴⁷ *MVCE*, V, p. 320-321: Mihai Viteazul către Basta, din tabăra de lângă Făgăraș, 27 sept. 1600. Vezi și C-tin Rezachevici, *op.cit.*, p. 503-504.

⁴⁸ *MVCE*, V, p. 320-321: Mihai Viteazul către Basta, tabăra de lângă Făgăraș, 27 sept. 1600.

⁴⁹ A. Veress, *Documente*, VI, p. 216-219: Stările ardeleni către Mihai Viteazul, tabăra de lângă Voila, 2 oct. 1600.

⁵⁰ *Ibidem*. Vezi și C-tin Rezachevici, *op.cit.*, p. 504-505.

⁵¹ A. Veress, *Basta György levelezése és iratai (1597-1607)*, vol. I. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1909, p. 425: Basta către nuntul San Clemente, tabăra de la Vlădeni, 3 oct. 1600. Vezi I. Nistor, *op.cit.*, p. 520.

⁵² A. Veress, *Documente*, VI, p. 268: nuntul Filippo Spinelli către cardinalul Cinzio Aldobrandini, Praga, 13 nov. 1600.

⁵³ Vezi articolul IV din tratatul de la Târgoviște (9 iunie 1598), în *MVCE*, I, p. 187-190, 190-193 și Josef Macurek, *Michael der Tapfere und die böhmisch-schlesische Stände am Ende des XVI Jahrhunderts*, în *Revista Istorică Română*, II, 4, 1932, p. 346-353.

⁵⁴ A. Veress, *Documente*, VI, p. 273, 276.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 268, 273, 278; I. Corfuz, *Mihai Viteazul și Polonii*, p. 359: “ziarul” lui Klecki Bartosz, 1600; P.P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 231, citând o scrisoare a lui Mihai Viteazul către comisarii imperiali.

ținea foarte mult⁵⁶), lipsit de tezaurul care îi asigura, chiar dacă greu, independența financiară, domnitorul care între timp pierdea atât Transilvania, cât și Țara Românească, înceta să mai fie un pericol pentru ardeleni și generalul Basta⁵⁷. După ce pierdea și Țara Românească, pe care n-o putuse apăra la intrarea trupelor polone și moldovene ale lui Ieremia Movilă, Mihai Viteazul se îndrepta spre Viena și Praga, pentru a-și prezenta arhiducilor și Împăratului punctul său de vedere, pentru a se disculpa de acuzațiile lui Basta și ale ardelenilor și pentru a se pune în continuare la dispoziția Curții Imperiale. Pe noi ne interesează însă situația familiei sale, ajunsă în mâna generalului Basta.

După "tratatul" de la 3 octombrie, între Mihai Viteazul, generalul Basta și comisarii imperiali se desfășoară o corespondență foarte bogată cu privire la trimiterea concretă de către Mihai Viteazul a familiei sale. Pătrașcu avea să sosească independent de mama sa, astfel că și corespondența referitoare la cei doi membri ai familiei este separată.

Întârzierea cu care Mihai Viteazul proceda la trimiterea fiului său neliniștea din nou pe comisarii imperiali, care îl suspectau de tergiversări⁵⁸. Fără să respingem această acuzație, plauzibilă, sunt credibile și scuzele lui Mihai Viteazul, care arată insecuritatea drumurilor în Țara Românească, de unde trebuia să vină Nicolae Pătrașcu (turcii se aflau la București, iar polonii asediau Buzăul) și că de fapt el nu știe exact unde se află acesta, dar că a trimis pe clucerul Radu Buzescu să-l caute: fiul domnitorului urma să fie încredințat lui Deli Marcu, spre a fi trimis în Transilvania⁵⁹.

Nicolae Pătrașcu sosea în data de 16 octombrie 1600 în tabăra de la Leț a lui Ștefan Csáky⁶⁰, însoțit de Stoica vistier și mitropolitul Dionisie Rally, ultimul intenționând să ajungă la împărat. Din raportul comisarului Ungnád aflăm că Ștefan Csáky (care i-a primit pe fiul lui Mihai Viteazul cu toate onorurile - "und erzaigt im der Herr Chaki alle Eher") i-a adus pe ostatici în tabăra imperială, unde Ungnád avea ocazia să remarce că Nicolae Pătrașcu are o "privire pătrunzătoare", că e bine dispus și vesel (ceea ce rămâne deocamdată un mister pentru noi!), în timp ce Stoica este "mic de statură, gălăgios, își ține capul plecat". Este interesant "discursul" lui Nicolae Pătrașcu în fața comisarilor și a lui Csáky, în care el spunea că tatăl său i-a poruncit să se prezinte în fața lor și că el se încredințează împăratului, căruia vrea să-i servească. Tânărul domn al Țării Românești afirma cu tărie că "nu are nici un dușman și că nu se teme de nimeni", iar că "dacă tatăl său a păcătuit cu ceva, el nu are nici o vină; gândul lui este numai la Maiestatea Sa"⁶¹. De asemenea și boierul Stoica, însoțitorul lui Nicolae Pătrașcu, încerca să se dezvinovățească, afirmând că "el l-a sfătuit deseori pe stăpânul lui să facă ceea ce a făcut, dar acesta nu l-a ascultat", iar mitropolitul Rally se plângea de sărăcia în care a ajuns de pe urma acțiunilor lui Mihai Viteazul. Din tabăra imperială de la Ilieni, ostaticii au fost duși la Brașov (17 octombrie), unde Nicolae Pătrașcu trebuia să își aștepte mama, iar de acolo urmau să fie duși la Gilău⁶².

Doamna Stanca urma să sosească tot în tabăra lui Csáky de la Leț. Mihai Viteazul a întârziat trimiterea ei tot pe motive de securitate, căci drumurile puteau fi controlate de oamenii lui Sigismund Báthory, care se afla în zonă împreună cu armata moldo-polonă⁶³. Soția lui Mihai Viteazul sosea în 21 octombrie la Leț, iar a doua zi ea trebuia să fie trimisă la Ilieni, în tabăra comisarilor și a lui Basta. Ca și în cazul lui Nicolae Pătrașcu, și în privința Doamnei Stanca avem la dispoziție descrierea momentului sosirii: ea era însoțită de "nouă calești și mai multe care (în care se afla tezaurul lui Mihai Viteazul, n.n.) La trei care avea 18 cai minunați", părea obosită și modestă ("diemuetig und beschaiden"). Era îmbrăcată într-o blană de samur cu damaschin roșu, iar în fața ei era așezată o femeie bătrână (probabil camerista, n.n.). Spre deosebire de fiul său, se pare că doamna Stanca s-a plâns într-adevăr de purtarea soțului ei. "care duce o viață fără frică de Dumnezeu (...) e o minune că pământul nu l-a înghițit până acum, dar că ea i-a prezis anul acesta pieirea"⁶⁴. Ea întârzia însă o zi la Leț căci, ne spune Csáky, "era obosită de pe urma trecerii munților"⁶⁵.

Florica, fiica Stancăi și a lui Mihai Viteazul, sosea la Gilău mai târziu decât mama și fratele ei, abia pe 30 decembrie, trecând prin Alba Iulia⁶⁶. Din păcate, în privința călătoriei ei nu avem deloc informații.

⁵⁶ Vezi "avissi" despre evenimentele din Transilvania, Viena, 17 febr. 1601, în A. Veress, *Documente*, VI, p. 317-318.

⁵⁷ Acesta avea - mai mult sau mai puțin - acceptul Curții Imperiale în privința acțiunilor sale în Transilvania.

⁵⁸ *MVCE*, V, p. 328-330: rapoartele lui Ungnád către împărat, din Brașov și Pasul Buzăului, 6-7 oct. 1600.

⁵⁹ *Ibidem*, V, p. 330; *Ibidem*, I, p. 574-575: Mihai Viteazul către Basta și comisari, tabăra din Valea Crivovului, 12 oct. 1600. Tot acolo, Mihai Viteazul ruga pe Mihail Székely (deci pe un reprezentant al împăratului, dar nu pe Basta!) să ia sub protecție pe fiul său pe parcursul călătoriei și a șederii la Gilău.

⁶⁰ Rapoartele lui Ungnád către împărat, în *Ibidem*, V, p. 348, 351: Ilieni, 16 și 17 oct. 1600.

⁶¹ *Ibidem*, p. 351.

⁶² C-tin Rezachevici, *op.cit.*, p. 507-508. Autorul spune că ei au trecut și pe la Făgăraș, dar nu cunoaștem alte amănunte cu privire la traseul urmat și la durata drumului spre Gilău.

⁶³ P.P. Panaiteșcu, *Documente*, p. 133-134: Mihai Viteazul către comisari, din tabăra de la Teleajen, oct. 1600.

⁶⁴ Vezi corespondența dintre Ștefan Csáky, generalul Basta și comisari în *MVCE*, V, p. 357-365. Pentru descrierea sosirii, vezi reflectarea în "avissi" de la Viena, din 16 dec. 1600, în A. Veress, *Documente*, VI, p. 281.

⁶⁵ *MVCE*, V, p. 363.

⁶⁶ C-tin Rezachevici, *op.cit.*, p. 508.

Este interesantă situația creată în jurul mamei lui Mihai Viteazul, care și ea trebuia, conform "tratatului" de la 3 octombrie, să fie trimisă ostatică în Transilvania. Venirea ei trebuie să fi fost sigură, căci Doamna Stanca lăsa lui Csáky 200 de taleri, care să fie folosiți pentru cheltuielile de transport ale mamei lui Mihai Viteazul; tot ea spunea că aceasta urma să intre în Transilvania pe la Turnu Roșu⁶⁷. Este cert faptul că Teodora, devenită Theofana, călugăriță la mănăstirea Cozia, nu a ajuns niciodată ostatică în Transilvania. Izvoarele care urmăresc venirea pe rând a ostaticilor și șederea lor la Gilău și Făgăraș nu fac referiri la ea, la fel nici celebrul dialog purtat de ea cu Stanca la Cozia în 1602, nu atestă trimiterea ei ca ostatică⁶⁸. Cu titlul de zvon, menționăm știrea dintr-un raport al comisarului Ungnád (25 octombrie 1600), care spune că Mihai Viteazul s-ar fi retras cu fiica sa și cu mama lui la o mănăstire numită Argeș ("der Wallach soll sich mit seiner Tochter und Mutter zu einem Closser Arges genanth nicht weith von dem Pass so gegen der Hermanstatt gehet retirirt")⁶⁹. Este greu de spus cât din această informație poate fi credibilă. Ipoteza este plauzibilă; în privința Floricăi ar explica sosirea ei cu atâta întârziere în Transilvania.

Despre șederea familiei lui Mihai Viteazul la Gilău (aproximativ noiembrie 1600 - februarie 1601) avem știri cu mult mai puține decât cele care ne-au permis să urmărim amănunțit tratativele și trimiterea ei în Transilvania. Nicolae Pătrașcu⁷⁰ sosea la Gilău la sfârșitul lunii octombrie sau la începutul lunii următoare a anului 1600, după câteva zile el fiind urmat de mama sa. Florica sosea pe 30 decembrie. Prezența lor la Gilău trebuie înțeleasă nu ca un prizonierat; ea este mai degrabă un "domiciliu obligatoriu". Știm aceasta din scrisoarea adresată lui Mihai Viteazul de către fidelul său Nicolaus Senyey, care arată că imediat ce fostul domnitor s-a apropiat, venind dinspre Praga, de granițele Transilvaniei, "au sporit măsurile de pază", ba chiar "nici nu-i mai dădeau voie (lui Nicolae Pătrașcu, n.n.) să iasă să se joace"⁷¹. Să nu uităm că cetatea de la Gilău fusese dată viitorilor ostatici nu ca un loc de arest, ci ca unul "pe care să-l poată stăpâni ca și cum ar fi fost a lor"⁷². Documente contemporane nu vorbesc explicit despre felul șederii ostaticilor la Gilău dar, când ei trec sub autoritatea Stărilor ardeleni și sunt mutați la Făgăraș, se vorbește despre "arestare" și "temniță" ("gefangen zu nehmen"; "in Gefekhnus sein")⁷³, ceea ce înseamnă că despre aceste lucruri nu fusese vorba la Gilău. Nici chiar Mihai Viteazul nu percepea prezența familiei sale la Gilău ca un prizonierat, căci s-a arătat mâhnit când a aflat despre arestarea familiei sale, ba chiar că a plâns ca un copil ("wie ein Kind geweint haben")⁷⁴.

Statutul ostaticilor munteni se schimbă radical după întoarcerea lui Sigismund Báthory în Transilvania, la începutul lunii februarie 1601, revenire care a provocat ruperea definitivă a legăturilor dintre Stări, trecute de partea fostului principe și generalul Basta. Sigismund redevine pentru a treia oară principe, iar Basta este arestat, asemeni familiei lui Mihai Viteazul⁷⁵, care era în acest context mutată de la Gilău. Întâi a fost dusă la Cluj, unde dieta întrunită la 6 februarie i-a fixat ca loc de detenție cetatea Făgărașului care, nu întâmplător, era atribuită cu aceeași ocazie lui Ștefan Csáky⁷⁶. Cu alte cuvinte, familia domnitorului muntean devenea ostatica acestuia.

Ne lipsesc informații amănunțite despre șederea ostaticilor la Făgăraș (aproximativ februarie 1601 - septembrie 1602). Știm doar că fideli săi din Transilvania anunțau pe Mihai Viteazul că familia sa se află la Făgăraș, unde "masa și ținerea lor este cum se cade"⁷⁷ și că "atât Pătrașcu vodă, cât și ceilalți se află în bună sănătate"⁷⁸, informații laconice, insuficiente pentru a ne face o imagine veridică despre detenția ostaticilor munteni la Făgăraș. Dimpotrivă, un raport mantovan din Koěice relatează că prizonierii sunt tratați foarte prost de către Sigismund Báthory⁷⁹. Deducem că ei puteau avea anumite contacte cu exteriorul, căci același izvor ne spune că Nicolae Pătrașcu se interesa printr-un sol despre soarta tatălui său, sol care a fost în cele din urmă prins, iar Somogy dă de înțeles că putea trimite scrisori într-acolo⁸⁰. În favoarea afirmației de mai sus ar putea fi adus ca

⁶⁷ *MICE*, V, p. 362.

⁶⁸ *Documente privind istoria României*. Seria B. Țara Românească, veac XVII, vol. I. Ed. Academiei, București, 1951, p. 65-66: act de danie, Cozia, 8 nov. 1602 (mai departe, prescurtat: *DIR*).

⁶⁹ *MICE*, V, p. 371.

⁷⁰ Din suita lui știm cu siguranță că făcea parte Zaharia clucerul, care l-a însoțit pe parcursul întregii șederi la Gilău și Făgăraș - vezi dania lui Radu Șerban către Zaharia, în *DIR*, Seria B, veac XVII, vol. I, p. 54.

⁷¹ Hurmuzaki, *Documente*, IV-1, p. 247-248: scrisoare din Lapispatok, 28 mart. 1601.

⁷² A. Veress, *Documente*, VI, p. 216-219.

⁷³ *Ibidem*, p. 317-318, 324.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*, 317, 324-327: C-tin Rezachevici, *op.cit.*, p.508.

⁷⁶ Vezi la A. Veress, *Documente*, VI, p. 234-236: diploma Stărilor dată lui Ștefan Csáky, Leț, 21 oct. 1600, prin care i se dă drept de stăpânire peste toate bunurile mobile și imobile ce va obține de la oamenii lui Mihai Viteazul.

⁷⁷ Hurmuzaki, *Documente*, IV-1, p. 246-248: scrisoarea lui Nicolaus Senyey, din Lapispatok, 28 mart. 1601.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 244-246: scrisoarea lui Bartholomeus Somogy, "ex castello Belenies", 23 mart. 1601.

⁷⁹ A. Veress, *Documente*, VI, p. 360: Antonio Costantino către ducele de Mantova, Koěice, 27 apr. 1601.

⁸⁰ Hurmuzaki, *Documente*, IV-1, p. 244-246.

argument scrisoarea - memoriu trimisă de Nicolae Pătrașcu împăratului în 1602⁸¹, despre care s-a crezut că a fost scrisă în detenție, la Făgăraș⁸², dar lectura ei atentă arată că autorul ei era deja liber, asta înseamnă că scrisoarea era redactată în a doua jumătate a anului, curând după eliberarea familiei lui Mihai Viteazul de la Făgăraș.

Referitor la detenția familiei lui Mihai Viteazul la Făgăraș, avem o serie de documente contemporane, care ne interesează pentru zvonurile pe care le transmit. În primăvara anului 1601, se credea că ostaticii urmează să sosească la Bratislava⁸³ sau la Sătmăr⁸⁴; este foarte probabil ca aceste informații să aibă legătură cu discuțiile purtate de Mihai Viteazul la Curtea de la Praga, unde era vorba și de trimiterea familiei sale în siguranță, în teritoriile imperiale. Un "avissi" din Bratislava spune că generalul Basta se află sub cetatea Făgărașului, pentru a o cucerii⁸⁵, dar nu se face deloc referire la ostaticii munteni închiși acolo, iar un document asemănător, redactat la Roma, anunță că Basta a ocupat cetatea Hust, unde a găsit pe soția și fiul lui Mihai Viteazul, față de care s-a purtat foarte bine⁸⁶. Un raport papal contemporan spune că în oastea cu care Sigismund Báthory vroia să recucerească Transilvania, pierdută în urma luptei de la Guruslău, se afla și fiul lui Mihai Viteazul, "con una buona mano di soldati"⁸⁷, iar o lucrare istorică din secolul trecut prezintă o informație și mai departe de realitate, și anume că, după Guruslău, Mihai Viteazul intenționa să se îndrepte spre Moldova, pentru a-și elibera familia⁸⁸.

Această ultimă informație ne atenționează asupra unei realități interesante. După lupta de la Guruslău, se pare că Mihai Viteazul era hotărât să trimită un detașament sau să meargă personal la Făgăraș, să-și elibereze familia. Aflat în tabăra de la Câmpia Turzii, el a apucat să trimită 400 de călăreți (după alte surse, 1000 de husari), dar acesta pare să fi fost pretextul pentru care Basta a ordonat să fie asasinat, acuzându-l (și având toate motivele să-l suspecteze!) că vrea să se supună turcilor⁸⁹. Alte surse spun că Basta l-a chiar convins pe Mihai Viteazul să trimită înainte armata spre Făgăraș, putându-l omorî apoi fără riscuri⁹⁰. De remarcat faptul că acest "scenariu" era mai vechi, căci el este cuprins într-o scrisoare a lui Ieremia Movilă către cancelarul Zamoyski al Poloniei, în care se vorbește despre corespondența lui Mihai Viteazul cu turcii și că aceasta ar intenționa să-și recupereze familia, iar apoi să se supună turcilor⁹¹.

Despre felul în care a decurs detenția soției și celor doi copii ai lui Mihai Viteazul după moartea acestuia avem informații insuficiente, care ridică multe semne de întrebare. Nu cunoaștem izvoare care să ne vorbească despre o eventuală modificare a statutului ostaticilor după dispariția lui Mihai Viteazul. Ostaticii au rămas la Făgăraș până în luna august 1602. În acea perioadă trebuie datată scrisoarea - memoriu trimisă de Nicolae Pătrașcu împăratului⁹², în care se face referire la serviciile credincioase făcute de tatăl său împăratului și cauzei creștine. De aceea, împăratul este rugat să accepte venirea sa la Praga și să ordone lui Basta restituirea averilor luate tatălui său⁹³. Scrisoarea este cu siguranță redactată după eliberarea de la Făgăraș și ar putea fi mai precis datată făcându-se apel la data sugerată de N. Iorga (27 august 1602) pentru scrisoarea în care Basta intervenea pentru restituirea averilor confiscate lui Mihai Viteazul⁹⁴, act care poate să fi fost redactat în urma scrisorii - memoriu a lui Nicolae Pătrașcu.

La 28 septembrie, familia lui Mihai Viteazul se găsea la Brașov, unde a făcut o danie de pomenire "pentru sufletul părintelui nostru Mihail" bisericii Sf. Nicolae din Schei⁹⁵. Câteva săptămâni mai târziu, actul de danie al călugăriței Theofana de la Cozia, mama lui Mihai Viteazul, din data de 8 noiembrie 1602, atestă dialogul purtat de aceasta cu doamna Stanca și Florica, recent întoarse din Transilvania⁹⁶. Cu această ocazie, Theofana află despre

⁸¹ *Ibidem*, p. 328: alte elemente de date mai exactă lipsesc.

⁸² N. Iorga, *Legături descoperite de D.M. Beza, cu mănăstirile Meteorele din Tesalia. Cu o notă despre Nicolae Vodă Petrașcu, fiul lui Mihai Viteazul*, în *A.A.R.M.S.I.*, s. III, t. XVI, p. 78; D. Todîța, *op.cit.*, p. 70.

⁸³ Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 1146: știri din Bratislava, 7 febr. 1601.

⁸⁴ A. Veress, *Documente*, VI, p. 334: "avissi" din Praga, 12 mart. 1601.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 455: "avissi" din 11 sept. 1601.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 466: "avissi" din 6 oct. 1601.

⁸⁷ *Ibidem*, scrisoarea nunțului Filippo Spinelli către cardinalul Cinzio Aldobrandini, Praga, 8 oct. 1601.

⁸⁸ A. Kurz, *Dissertatoriul istoric...*, în *Magazinu Istoricu pentru Dacia*, București, tom V, 1847, p. 296.

⁸⁹ A. Veress, *Documente*, VI, p. 462: relatare despre moartea lui Mihai Viteazul, Praga, sept. 1601. Vezi și *Ibidem*, p. 445, 451; Al. Randa, *op.cit.*, p. 299.

⁹⁰ *Istoria Țării Românești. 1290-1690. Letopiseșul Cantacuzinesc*. Ediție critică întocmită de Constant Grecescu și Dan Simonescu, Ed. Academiei, București, 1960, p. 81.

⁹¹ A. Veress, *Documente*, VI, p. 374: Iași, sfârșitul lui mai 1601. Vezi și corespondența lui Basta cu Sigismund Báthory și arhiducele Mathias, în iunie 1601, referitoare la trădarea lui Mihai Viteazul în favoarea turcilor, în Hurmuzaki, *Documente*, IV-1, p. 255, 257-258; vezi și scrisoarea lui Mihai Viteazul către Ibrahim Pașa în *ibidem*, p. 278-279.

⁹² *Ibidem*, p. 328.

⁹³ Este sugestiv faptul că nu se fac referiri la moartea lui Mihai Viteazul și la felul în care aceste averi au ajuns la generalul Basta!

⁹⁴ N. Iorga, *Legături descoperite de D.M. Beza...*, p. 78.

⁹⁵ *D.I.R. Seria B. Sec. XVII*, vol. I, p. 60. Documentul dă de înțeles că această danie a fost împlinirea unei mai vechi dorințe a domnitorului.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 65-66.

moartea fiului ei și despre detenția norei și nepoților ei. De aceea, dania pe care ea o face, împreună cu doamna Stanca și Florica (și în numele lui Nicolae Pătrașcu!), este destinată pomenirii “roposatului Mihail vodă și pentru sănătatea fiului său Nicolei vodă”, rămas în Transilvania.

La 16 decembrie 1602, un “avissi” din Graz anunță că la Viena a sosit soția lui Mihai Viteazul, însoțită de fiul și fiica lor, pentru a solicita ajutorul împăratului⁹⁷. Ei urmau deci să se îndrepte spre spre Curtea Imperială de la Praga, pentru a-și susține revendicările în fața împăratului. La Praga a ajuns doar Nicolae Pătrașcu⁹⁸, mama și sora sa întorcându-se în Țara Românească. Prezența doamnei Stanca și a Floricăi la Viena a fost pusă la îndoială de istoriografia mai veche, având în vedere distanța cronologică scurtă între prezența lor la Cozia, Viena și apoi întoarcerea în Țara Românească⁹⁹.

În cele din urmă, de la Praga, Nicolae Pătrașcu a fost trimis la Graz, unde s-a aflat o vreme în serviciul arhiducelui Ferdinand¹⁰⁰. Cu titlul de epilog, menționăm izvorul citat de Alexander Randa, în care se afirmă că “fiul lui Mihai Viteazul se află aici (la Graz, n.n.) ca ostatic”, chiar dacă se afla în serviciul arhiducelui Ferdinand și primea o pensie lunară de 100 de florini din partea împăratului Rudolf al II-lea¹⁰¹.

Un document contemporan complică și mai mult înțelegerea situației familiei lui Mihai Viteazul după eliberarea de la Făgăraș: un “avissi” din 3 iunie 1602 relatează că boierii Moldovei intenționează să-și supună țara împăratului, cerând să le fie trimis ca domn Nicolae Pătrașcu, care se află în preajma lui Basta¹⁰². Trecând peste informațiile incorecte pe care ar purta să le conțină știrea, este posibil ca documentul de față să ateste faptul că Nicolae Pătrașcu era liber în cursul lunii mai 1602, după care s-a aflat în apropierea generalului Basta. În plus, această mențiune ar fi prima care să ateste că Nicolae Pătrașcu a fost considerat de către Habsburgi drept pretendent pentru tronurile Țărilor Române, situație care s-a repetat în viitor.

Izvoarele mai sus prezentate ne permit, în ciuda caracterului lor lacunar, să reconstituim traseul parcurs de familia lui Mihai Viteazul după eliberare: Brașov (28 septembrie) - Cozia (8 noiembrie: doar doamna Stanca și Florica; Nicolae Pătrașcu era în Transilvania) - Viena (înainte de 16 decembrie: doamna Stanca, însoțită de Nicolae Pătrașcu și Florica, întoarse din Țara Românească). La Viena, drumurile membrilor familiei lui Mihai Viteazul s-au despărțit, fiul acestuia îndreptându-se spre Praga, iar apoi spre Graz (unde a ajuns cândva în cursul anului 1603), iar mama și sora sa spre Țara Românească.

Concluzii

Privind în ansamblu problematica trimeriei de ostatici în timpul lui Mihai Viteazul, constatăm că aceasta nu marchează, oricare ar fi partenerii diplomatici, o stare conflictuală, ci confirmă existența unor relații încordate sau a unui armistițiu și atenționează asupra marilor momente de criză la nivel diplomatic. Pe de altă parte, trebuie observat că inițiativele de acest fel ale lui Mihai Viteazul nu au fost niciodată altceva decât speculații: el nu a intenționat niciodată să-și dea familia ca garanție, ci doar să abată atenția partenerilor diplomatici de la intențiile sale reale sau să îndepărteze un pericol imediat. Din fericire, singura excepție de la această regulă, “tratatul” de la 3 octombrie 1600 și prizonieratul familiei domnitorului în Transilvania sunt cunoscute grație unui material documentar bogat, care clarifică numeroase aspecte care cel mai adesea rămân ascunse datorită caracterului lacunar al documentelor sau chiar al inexistenței lor.

În ceea ce privește prezența familiei lui Mihai Viteazul în Transilvania ca ostatici, trebuie făcută o diferențiere clară între episodul “Gilău”, în care ea a suportat un regim permisiv de “domiciliu obligatoriu” din partea generalului Basta, și episodul “Făgăraș”, când ea a suportat un regim sever de detenție, de data aceasta ca prizonieră a Stărilor ardelene și a principelui Sigismund Báthory.

O viitoare analiză a ansamblului relațiilor diplomatice ale lui Mihai Viteazul poate primi numeroase sugestii din separarea *solicitărilor* de ostatici din partea partenerilor și a *propunerilor* lui Mihai Viteazul de a-și trimite familia drept ostatică.

⁹⁷ A. Veress, *Documente*, VII, p. 92: “avissi” din Graz, 16 dec. 1602.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 188: “avissi” din Praga, 22 dec. 1603.

⁹⁹ Vezi opiniile istoricilor mai vechi: Gr. Tocilescu, *op.cit.*, p. 50-51 și Gh. Șincai, care încearcă greșit să corecteze pe Heveneshi, afirmând că în timp ce Nicolae Pătrașcu se afla la Viena, mama și sora sa au fost robite de tătari: *Opere*, II, *Hronicul Românilor*, Tom II, Ediție îngrijită de Florea Fugariu. Note de Manole Neagoe. Ed. pentru Literatură, București, 1969, p. 383-384.

¹⁰⁰ A. Veress, *Documente*, VII, p. 188; Vezi și N. Iorga, *op.cit.*, p. 79; Șt. Andreescu, *op.cit.*, p. 234-235; D. Todîța, *op.cit.*, p. 77.

¹⁰¹ Al. Randa, *op.cit.*, p. 385, n. 22.

¹⁰² A. Veress, *Documente*, VII, p. 45: “avissi” din Graz, 3 iunie 1602.

**FAMILY IMPLICATION IN DIPLOMACY DURING THE REIGN OF MIHAI VITEAZUL:
THE TRADITION OF SENDING THE PROPER FAMILY AS A HOSTAGE
TO THE POLITICAL PARTNERS**

(Abstract)

This approach deals with the diplomatic relationships of Mihai Viteazul and the role of the family in the commitments' guarantee. This idea is taken into consideration since 1594, when in Bucharest took place the rebellion against the Ottomans and the country's commitment to the crusader plans of the Transylvanian prince, up to its decay, when the prince Mihai Viteazul was killed by general Barta.

The year of 1599 is underlined because it is the year when Mihai Viteazul tried to counterbalance the relationships with West Europe by approaching to the Ottomans. All these tricks allowed him to postpone everytime the sending of his family (mother, wife, son) as hostages to his diplomatic partners.

